

DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER

als instrument voor de borging van lokaal eigendom bij de (grootschalige) elektriciteitsproductie op basis van wind- en zonne-energie. Een handreiking.

INLEIDING & OPGAVE

De productie van de benodigde grootschalige elektriciteitsproductie met wind en zon heeft grote ruimtelijke en landschappelijke impact. Dat betekent dat ruimtelijke wet- en regelgeving een prominente rol spelen in realisatie en gunningstrajecten. In de praktijk krijgen grootschalige projecten met langdurige besluit- en juridische trajecten te maken. Eén van de belangrijkste oorzaken hiervan zijn de bezwaren van direct omwonenden of indirect betrokkenen. Veelal gaan die over aanzicht en geluid. Projecten daarentegen waarbij direct omwonenden nauw betrokken zijn of waarbij sprake is van lokaal eigendom, kennen een hogere

slagingskans en een kortere doorlooptijd. Immers: de baten blijven in de regio en de regio profiteert. Niet voor niets is het lokale eigendom als streven vastgelegd in het Klimaatakkoord. Bovendien kennen lokale partijen als (mede)ontwikkelaar de omgeving en de mensen rondom het project. Met de lokale omgeving als mede-eigenaar en dus mede-ontwikkelaar, worden de beste voorwaarden geschapen voor een gelijkwaardige en open samenwerking met andere partijen. Tot nu toe ontbreekt het echter nog aan een goed instrument om dit streven wettelijk te verankeren in gemeentelijke vergunningverlening...

De passage over 50% lokaal eigendom in het Klimaatakkoord

Om de projecten voor de bouw en exploitatie van hernieuwbaar op land in de energietransitie te laten slagen, gaan in gebieden met mogelijkheden en ambities voor hernieuwbare opwekking, partijen gelijkwaardig samenwerken in de ontwikkeling, bouw en exploitatie. Dit vertaalt zich in evenwichtige eigendomsverdeling in een gebied waarbij gestreefd wordt naar 50% eigendom van de productie van de lokale omgeving (bewoners en bedrijven). Investeren in een zon – en/of windproject is ondernemerschap. Dat vergt ook mee-investeren en risico lopen. Het streven voor de eigendomsverhouding is een algemeen streven voor 2030. Er is lokaal ruimte om hier vanwege lokale project-gerelateerde redenen van af te wijken. Hierbij wordt ook in acht genomen de bijzondere positie van de waterschappen, die zowel lokale ontwikkelaar zijn als decentrale overheid met een verduurzamingsopgave van hun eigen bedrijfsprocessen.

MAATSCHAPPELIJKE TENDER ALS MEEST KANSRIJKE ROUTE

Het Gelders Energieakkoord (GEA), Energie Samen Gelderland (ESG) en Klimaatverbond Nederland hebben zich met steun van het programma DuurzaamDoor van RvO en in nauwe afstemming met de provincie Gelderland, het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie (NPRES) en de hulp van ambtenaren, coöperanten en andere deskundigen, gebogen over de vraag hoe het beoogde lokale eigenaarschap van minimaal 50% op een juridisch bestendige wijze kan worden geborgd.

DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER

We volgen hier de definitie 'eigendom van de lokale omgeving' die in de [Monitor Participatie Hernieuwbare Energie](#) die in opdracht van het ministerie EZK is ontwikkeld: mede-eigendom van een collectief samenwerkingsverband van bewoners, lokale ondernemers, agrariërs of andere lokale partners in de omgeving van het project.

Het gaat daarbij om eigendom van meerdere omwonenden en bedrijven uit de omgeving van de projectlocatie.

Dit is ook de basis van de afspraken van de partners in het Interbestuurlijk Programma (VNG, IPO, UvW, BZK en EZK) met Energie Samen, Natuur- en Milieufederaties, de koepel van windontwikkelaars NWEA, de koepel van zonontwikkelaars Holland Solar en de organisatie van ondernemers in duurzame energie, de NVDE. Uitgangspunt is dat iedereen uit de lokale omgeving mee moet kunnen doen in het project. Met andere woorden: het gaat erom dat de lokale omgeving de kans krijgt mee te kunnen investeren en mede-eigenaar te

worden. Het gaat dus nadrukkelijk niet om eigendom van één of enkele lokale partijen waarbij de bredere omgeving niet of minder is betrokken. Denk aan een lokaal bedrijf, een waterschap of één of meerdere agrariërs die zich hebben verenigd om een zon- of windpark te ontwikkelen zonder dat iedereen uit de omgeving hierin kan deelnemen.

In de planologische uitdaging zijn er drie hoofdlijnen te onderscheiden. Er is de 'klassieke lijn' van toelatingsplanologie waarbij de gemeente vergunningen toetst aan een beleidskader en de wet Ruimtelijke Ordening. Daarnaast bestaat een toekomstgerichte lijn die gebruik maakt van een 'maatschappelijke tender'. De gemeente neemt hier actief regie door partijen uit te nodigen en langs een methodische wijze te selecteren in het proces van vergunningverlening. Die werkwijze volgt de lijn van 'uitnodigingsplanologie'. Tenslotte is er nog een derde lijn. De gemeente gaat zelf duurzame energie projecten ontwikkelen.

DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER

- In de toelatingsplanologie geeft een sterk beleidskader houvast. In dat kader staan de uitgangspunten t.a.v. minimaal 50% financiële participatie en zeggenschap, een omgevingsfonds en gesocialiseerd grondbeleid. Afspraken hieromtrent moeten worden vastgelegd in een privaatrechtelijke overeenkomst tussen ontwikkelaar en grondeigenaar. Het gemeentebestuur zal bij de ontwikkelende partijen en in de behandeling van een eventuele wijziging van een bestemmingsplan in de gemeenteraad, zich sterk moeten maken voor de bepalingen uit de beleidsvisie.
- De maatschappelijke tender biedt als instrument binnen de uitnodigingsplanologie een goede mogelijkheid om de marktpartijen (inclusief lokale partijen) tot een optimaal bod te laten komen. Ook dán is een stevig beleidskader essentieel. Anders dan in toelatingsplanologie neemt de gemeente hier het voortouw in het uitnodigen van partijen voor de opwekking van duurzame energie. Belangrijk is dat hierbij de juiste processtappen, van marktconsultatie tot gunning, ook doorlopen worden. Dan zijn maatschap-

pelijke eisen goed te borgen in het proces. Dat maakt de maatschappelijke tender een zeer interessant instrument om 'lokaal eigendom' te bereiken.

- De laatste optie, dat de gemeente zélf ontwikkelt, biedt ruim mogelijkheden om ook de lokale omgeving mede-eigenaar te laten worden.

In deze handreiking staat een toelichting op de maatschappelijke tender. Een werkwijze die uit de analyse van Energie Samen Gelderland, Klimaatverbond Nederland en het GEA en in de consultatie met partners uit het veld als kansrijk is geïdentificeerd. Daarbij is het goed te beseffen dat een ontwikkelaar die in dit open proces verliest, op grond van de elektriciteitswet alsnog een mogelijkheid heeft om via de provincie een inpassingsplan te krijgen. Een ontwikkelaar zet zichzelf dan echter buiten de lokaal vormgegeven procedure en negeert het lokaal draagvlak. Het is daarom goed als ook de provincie het lokaal eigendom in haar beleidskader verankert en de maatschappelijke tender als valide proces steunt.

DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER: EEN UITWERKING

In de **'Oplegger & factsheet Bevoegdheden overheden bij procesparticipatie en financiële participatie'** van het NPRES staat een korte beschrijving van de maatschappelijke tender. In de praktijk kan de constructie van een maatschappelijke tender gebruikt worden om proces- en financiële participatie van omwonenden in een project voor hernieuwbare energie te stimuleren. In de kern komt deze systematiek erop neer dat potentiële projecten punten kunnen scoren voor de wijze waarop de initiatiefnemers eigenaarschap vormgeven.

DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER

Initiatieven met het hoogste aantal punten komen in aanmerking voor planologische medewerking. In een maatschappelijke tender kunnen ook punten worden gescoord voor de mate waarin de initiatiefnemer zich zal inspannen om omwonenden te informeren en draagvlak te creëren of te vergroten. Het is zaak om specifiek aan te geven welke inspanningen op het gebied van participatie, financiële participatie en zeggenschap worden verlangd. Potentiële gegadigden moeten gelijke kansen krijgen (denk aan het gelijkheids- en rechtszekerheidsbeginsel).

In een transparant proces van vergunningverlening - met een helder ruimtelijk en maatschappelijk kader - ontstaat de mogelijkheid dat meerdere potentiële ontwikkelaars door een eerste selectie komen. Stel dat vijf ontwikkelaars concurreren om één vergunning. Dan is er sprake van 'schaarste' en kan de gemeente in een tweede ronde de selectie (de tender) uitvoeren op basis van maatschappelijke criteria, zoals financieel eigendom en zeggenschap. Potentiële

ontwikkelaars zullen beseffen dat de maatschappelijke eisen zwaar wegen en juridisch goed zijn onderbouwd. Ze kunnen zich daaraan conformeren of terugtrekken. Zo blijven alleen aanbiedingen over die voldoen aan zowel de maatschappelijke als ruimtelijke wensen.

In opdracht van het Programma Sociale Innovatie van de Provincie Brabant en Enpuls schreef Mr. Jan Albert Timmerman van Renewab LAW B.V. een [notitie](#) waarin een voorkeursroute is uitgewerkt. Deze route lijkt een zeer interessante optie voor gemeenten om concrete randvoorwaarden voor bijvoorbeeld eigenaarschap, zeggenschap, omgevingsfonds en gesocialiseerd grondbeleid juridisch stevig te borgen voordat de gemeente overgaat tot vergunningverlening. Timmermans variant kent de volgende logische stappen, die hieronder verder uitgewerkt zijn:

1 CONCEPT UITGANGSPUNTENNOTITIE

2 MARKTCONSULTATIE

3 VOORBEREIDEN OVEREENKOMST

4 DEFINITIEF BESLUIT UITGANGSPUNTENNOTITIE

5 SELECTIE VANUIT RUIMTELIJK KADER

6 SELECTIE VANUIT MAATSCHAPPELIJK KADER

7 GUNNING

STAP 1. DE CONCEPT-UITGANGSPUNTENNOTITIE

De gemeente stelt in overleg met de meest betrokken en relevante partijen uit de samenleving een concept uitgangspuntennotitie op voor 'hernieuwbare energie op land'. Voorbeelden van dergelijke notities zijn er legio. In de uitgangspunten komen zoveel mogelijk relevante zaken aan de orde op het vlak van ruimtelijk én maatschappelijk beleid. De gemeente geeft zo exact mogelijk aan wat de eisen inhouden en langs welke processtappen selectie plaatsvindt:

1. De gemeente maakt transparant en (ruimtelijk) inzichtelijk hoe zij in de komende jaren wind- en zonneparken in stappen (getrancheerd) in de gemeente wil ontwikkelen. Ze maakt ook inzichtelijk hoe ze omgaat met de situatie als meerdere partijen door het proces van vergunningverlening gaan. Dan zou het kunnen dat er meerdere partijen de ontwikkeling van een zon- of windpark vergund willen krijgen. Er ontstaat dan 'schaarste' in de uit te geven vergunningen. De gemeente geeft aan dat zij in dat geval gerechtigd is om te selecteren op criteria die zich niet beperken tot de Wet ruimtelijke ordening. Anders geformuleerd: dan mag de overheid als bevoegd gezag ook selecteren op zaken als financiële participatie, een omgevingsfonds en/of gesocialiseerd grondbeleid.

2. De gemeente geeft aan dat voor elke tranche (bijvoorbeeld een gebied en/of een eerste kwantitatieve opgave van de realisatie van zonne- en/of windparken in de tijd) een selectie wordt gemaakt van ontwikkelaars met een locatie binnen die tranche op basis van a.) de kwaliteiten van de ontwikkelaar zelf (of het consortium waarbinnen ze opereren) en b.) een plan van aanpak waarin minimaal de volgende elementen een plek hebben:

- Ecologie/biodiversiteit
- Meervoudig ruimtegebruik ('koppelkansen')
- Landschappelijke inpassing (bijv. in nabijheid kernen/binnen zoekgebied)
- Verwijdering van het wind- of zonnepark (na einde exploitatie)
- Financiële afdrachten in het kader van goede ruimtelijke ordening
- Maatschappelijke meerwaarde
- Procesparticipatie
- Gebruik van net-infrastructuur tegen laagste maatschappelijk kosten
- Maatschappelijk draagvlak
- Financiële participatie

DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER

Procesparticipatie kan verplicht worden opgelegd vanuit de Omgevingswet, maar het resultaat van zo'n proces is ongewis. De laatste drie elementen zijn lastig 'ruimtelijk relevant' te noemen en kunnen niet als resultaatverplichting terugkomen, omdat de wetgeving zich zuiver richt op zaken die direct ruimtelijk van belang zijn. Voor de andere elementen lijkt het wel mogelijk die als resultaatverplichting op te nemen, omdat ze een duidelijke ruimtelijke component hebben.

STAP 2. DE MARKTCONSULTATIE

Een voorafgaande marktconsultatie op basis van de vertrekpunten kan zinvol zijn. Zo kom je tot vergunningverlening en oplossingen die ook door de markt zelf worden gedragen. Zowel ontwikkelaars, grondeigenaren als burger-/ondernemersinitiatieven kunnen zinvolle gesprekspartners zijn op wat wenselijk en haalbaar is. De concept-uitgangspuntennotitie kan hen worden voorgelegd om op te reageren. Dat kan prima samengaan of worden opgevolgd door informatieavonden waarbij partijen elkaar kunnen vinden. Zowel met de direct omwonenden, de meer formele vertegenwoordiging van een beoogd lokale eigenaar en ontwikkelaars met grondposities binnen de gemeente. Maar grondeigenaren die nog niet met een ontwikkelaar samenwerken horen tot de doelgroep. Allianties kunnen ontstaan. Op het moment dat de gemeente een beter zicht

heeft op partijen en belangen, kan zij vervolgens eisen stellen aan initiatieven en kan zij beleid formuleren op basis van de ontwikkelstrategie. Dit is wat je kunt noemen een vorm van 'uitnodigingsplanologie'.

STAP 3. VOORBEREIDING OVEREENKOMST

De consultatie vooraf geeft informatie of - en welke - overeenkomst mogelijk is. Met een dergelijke intentieovereenkomst kan een gemeente alle partijen - ruim voordat publiekrechtelijke ruimte wordt vergeven - bewegen om de uitgangspunten te onderschrijven. Deze greendeal helpt om later privaatrechtelijk af te dwingen wat niet kan langs het publiekrechtelijke spoor. In een voorbeeld: een gemeente mag wellicht niet 50% lokaal eigendom of een omgevingsfonds als voorwaarde verbinden in haar vergunningverlening (de Wet ruimtelijke ordening staat dat publiekrechtelijk niet toe), maar de gemeente kan dit percentage wel privaatrechtelijk afdwingen bij de ondertekenaars van een 'overeenkomst' waar dezelfde voorwaarde in staat.

STAP 4. DEFINITIEF BESLUITEN OVER DE UITGANGSPUNTENNOTITIE

De gemeenteraad neemt kennis van de marktconsultatie en besluit definitief over de uitgangspuntennotitie. Daarna kan de feitelijke procedure starten. Het finale gemeentelijk beleid 'Hernieuwbare Energie op Land' is dan vastgesteld.

STAP 5. SELECTIE OP BASIS VAN RUIMTELIJKE CRITERIA

Zoals aangegeven in de uitgangspuntennotitie maakt de gemeente gebruik van de mogelijkheid om potentiële ontwikkelaars uit te nodigen een plan van aanpak uit te werken waarin de genoemde elementen van de uitgangspuntennotitie in detail terugkomen. Het gaat hierbij om een formeel principeverzoek dat kan leiden tot een vergunning. Op basis hiervan selecteert de gemeente de partijen die, op basis van ruimtelijk relevante voorwaarden, in aanmerking komen voor een eventuele vergunning.

STAP 6. SELECTIE OP MAATSCHAPPELIJKE CRITERIA

Het resultaat van dit proces kan zijn dat meerdere ontwikkelaars (of consortia) op basis van ruimtelijke criteria in aanmerking komen voor de ontwikkeling van zonnevelden en/of windenergie in de tranche die de gemeente heeft opgesteld. Op dat moment is in juridisch termen sprake van 'schaarste' en kan de gemeente aanvullende, maatschappelijke, criteria gebruiken (volgens een transparante weging – via een puntensysteem) om de partij (of het consortium) uit te nodigen het definitieve gunningsproces in te gaan en af te ronden. We moeten daarbij in ogenschouw nemen dat een tegenvallend resultaat op maatschappelijk rendement geen juridische reden kan zijn om de vergunning niet te verstrekken. Het selectieproces is echter zo stevig geweest dat de beste mogelijke garanties zijn verkregen op een resultaat dat recht doet aan de uitgangspuntennotitie en een ondertekende greendeal.

Bijlage 1

**DE GEMEENTE STAPHORST
ALS VOORBEELD**

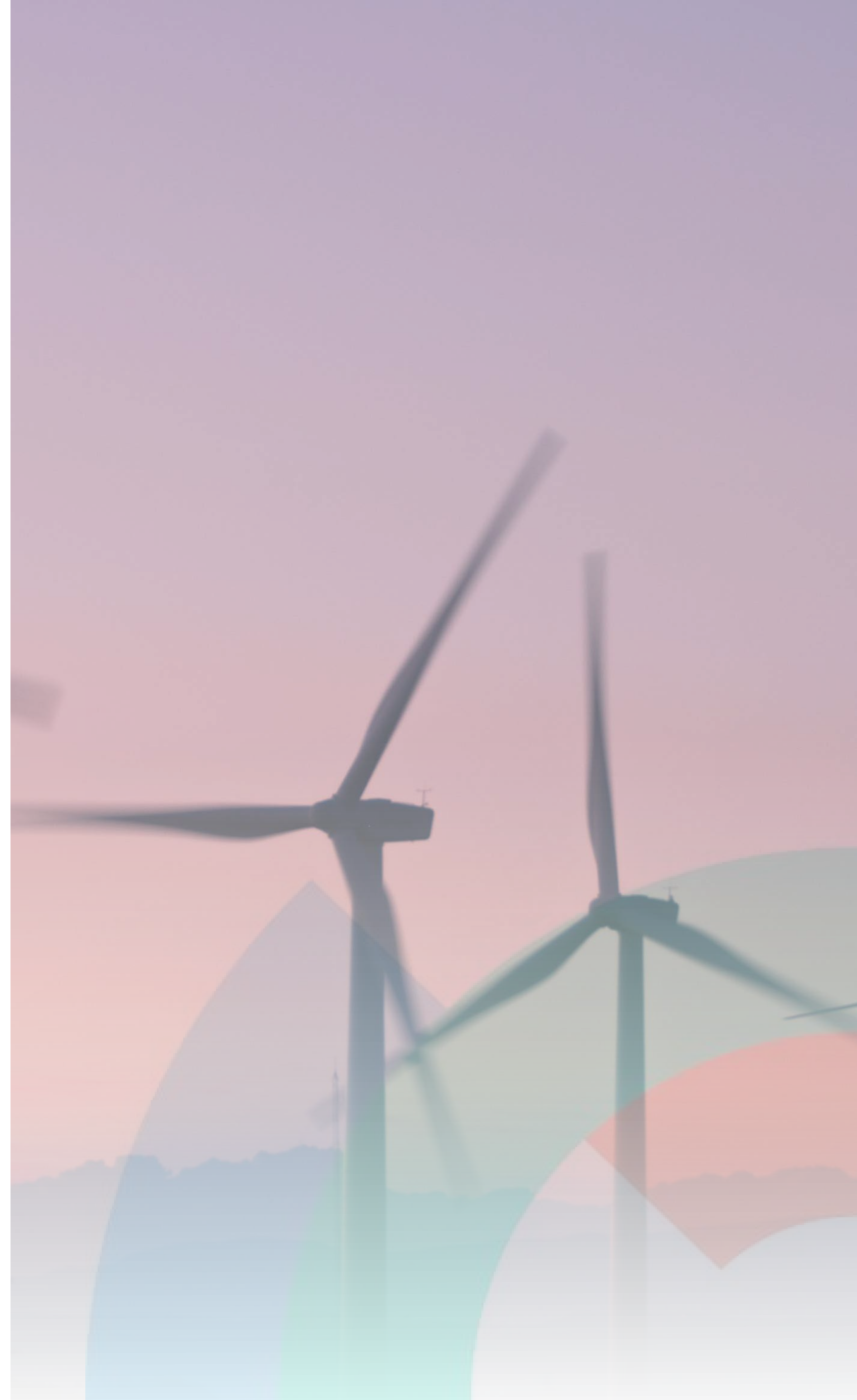
DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER

Bijlage

De maatschappelijke tender biedt als werkwijze waarschijnlijk de beste zekerheid voor het borgen van het maatschappelijk belang dat via de Wet ruimtelijke ordening zo lastig te borgen is. Ze sluit ook goed aan bij de nieuwe kaders van de Omgevingswet waarin maatschappelijke participatie en uitnodigingsplanologie als het ware ingebakken is. Maar als instrument alleen is ze niet voldoende om financiële participatie, een omgevingsfonds en gesocialiseerd grondbeleid zeker te stellen. Daarvoor zijn de uitgangspuntennotitie en het proces van marktconsultatie bepalend. Ook lokale partijen zoals energie-coöperaties, hebben 'huiswerk' te doen.

CASUS GEMEENTE STAPHORST: 'DE UITGANGSPUNTEN STUREN HET RESULTAAT'

De gemeente Staphorst nodigde partijen uit met de volgende brief:

“De gemeente is op zoek naar partijen die interesse hebben in het realiseren van windturbines. Partijen hebben tot en met 22 april 2018 de kans om initiatieven in te dienen. Vooraf worden initiatiefnemers verzocht deel te nemen aan een pré-toetsing. Om geïnteresseerde partijen te informeren over de procedure, organiseert de gemeente een informatieavond op donderdag 8 februari 2018. Om 19.30 uur start de informatieavond in de patio van het gemeentehuis. Geïnteresseerde partijen ontvangen informatie over het concept-verzoek, de pré-toetsing en het inleveren van het uiteindelijke initiatief. De gemeente geeft ook een toelichting op de beoordelingscriteria van de initiatieven. Daarbij gaat het om de locatie, de financiële participatie en het participatieproces. Tot slot hebben geïnteresseerden deze avond de kans om contact met elkaar te zoeken. Een van de voorwaarden voor een initiatief is dat initiatiefnemers in kaart brengen of in hetzelfde zoekgebied of de omgeving daarvan meerder initiatieven zijn. Dit om grondspeculatie te voorkomen. Voor de avond is geen aanmelding nodig. Iedereen is welkom. Deze avond legt de gemeente enkel het proces uit voor geïnteresseerden om te komen tot een kansrijk initiatief. Andere onderwerpen met betrekking tot windenergie komen niet aan de orde.”

In de toelichting stelt de gemeente:

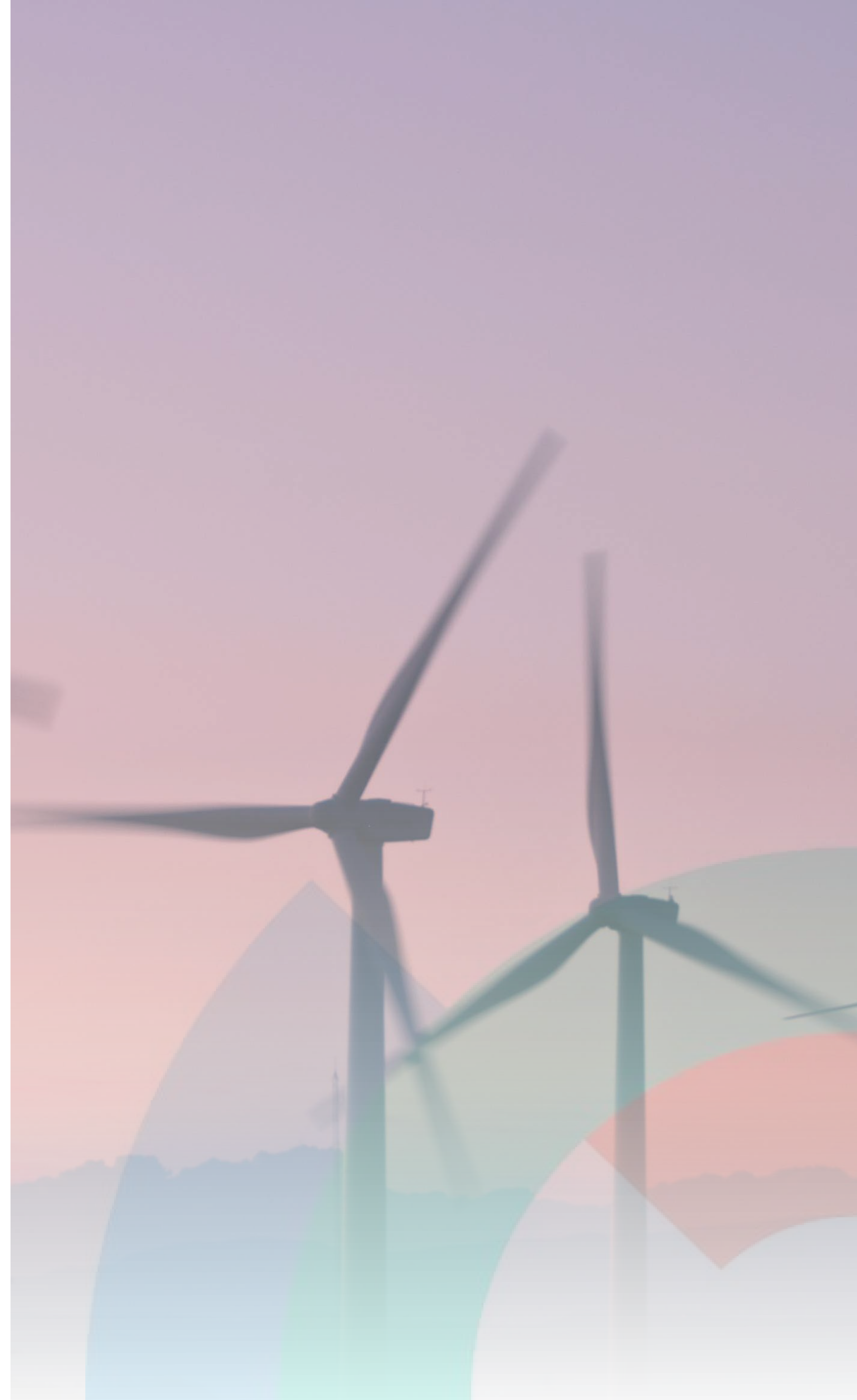
“De gemeente Staphorst wil planologische medewerking verlenen aan projectinitiatieven voor 12 MW aan windenergie, die voldoen aan opgestelde criteria. Dat besluit heeft de gemeenteraad van Staphorst dinsdag 9 januari genomen. Op basis van de criteria wordt het project geselecteerd, waarvoor dan het bestemmingsplan wordt gewijzigd. De belangrijkste criteria gaan over de coöperatieve aanpak van het plan en het betrekken van de omgeving. Daarnaast speelt ook het terugvloeien van de opbrengsten naar de gemeenschap een belangrijke rol.”

DE MAATSCHAPPELIJKE TENDER

Bijlage

Zo simpel en helder kan het zijn. Het is misschien een eenvoudige vorm van een marktconsultatie en zal onderdeel zijn van een breder proces. Maar geïnteresseerde partijen zijn van tevoren goed geïnformeerd over de gestelde kaders en kunnen het avontuur aan gaan. In de beschreven aanpak kunnen potentiële ontwikkelaars uiteraard proberen in concurrentie in te gaan op de uitnodiging. De gemeente zal dan op basis van de Wet ruimtelijke ordening een voorselectie maken. En uit die gegadigden is de gemeente gerechtigd een selectie te maken op basis van de hier helder beschreven (en in een beleidskader uitgewerkte) criteria. De coöperatieve aanpak, financieel aandeel en omgevingsfonds geven een duidelijk voordeel in die laatste selectie. In die wetenschap zullen partijen in het proces vóór formele indiening van plannen elkaar opzoeken en onderhandelingen starten.

Dat leidde in Staphorst inderdaad tot het gewenste resultaat. Een aantal maanden later deelde de gemeente Staphorst mee:

“Het college van B&W gaat medewerking verlenen aan het initiatief van 'Wij Duurzaam Staphorst' voor de realisatie van 12 MW aan windenergie. Wethouder Jaspers Faijer: ‘Dit initiatief scoorde op de criteria de meeste punten en krijgt daarmee het vertrouwen van het college van B&W.’ De provincie Overijssel heeft in het kader van het energieakkoord een landelijke taakstelling om vóór 2021 85,5 Megawatt windenergie op land te realiseren. 12 MW daarvan (ongeveer 3 tot 4 windmolens) dient in de gemeente Staphorst te worden gerealiseerd voor 2021.

De gemeente ging daarom op zoek naar partijen die interesse hadden in het realiseren van de windturbines. Initiatiefnemers konden tot 23 april een plan indienen. Vijf plannen werden ingediend. De plannen werden beoordeeld door een onafhankelijke beoordelingscommissie. Zij keken naar drie onderdelen: ruimtelijke & landschappelijke aspecten, participatie onderdeel financiën en participatie onderdeel proces. De beoordelingscommissie kwam vervolgens met een advies voor het college van B&W. Het college stemde in met het advies van de beoordelingscommissie waarin 'Wij Duurzaam Staphorst' als beste initiatief naar voren kwam. Het plan van ‘Wij Duurzaam Staphorst’ is volgens de beoordelingscommissie ‘nagenoeg 100% coöperatief. Dat geldt voor de bouw, de omgang met grondeigenaren en de exploitatie. De inkomsten vloeien vervolgens terug naar de gemeenschap.’ De coöperatie heeft, bij het bepalen van de locatie van de turbines, nog de nodige ruimte. Wethouder Jaspers Faijer: "Mooi om te zien dat de opgave om 12 MW te realiseren lokaal opgepakt wordt vanuit de gedachte ‘als het dan toch moet, dan doen we het zelf’. Wij kijken positief naar het verdere vervolg van de planvorming.”

Op 24 september 2019 ging de gemeenteraad van Staphorst akkoord en kon de verdere ontwikkeling in gang gezet worden. 23 december 2020 deed de Raad van State een uitspraak over bezwaren die vanuit de omgeving werden ingediend. In het buitengebied van Staphorst mogen drie windmolens met een maximale hoogte van 212 meter gerealiseerd worden. Omwonenden en bedrijven hadden bezwaar gemaakt bij de Raad van State, maar die oordeelt dat de omgevingsvergunning die gemeente verleende terecht is afgegeven.

Wel moet het college van Staphorst een voorschrift aan de vergunning toevoegen dat de geluidbelasting op de gevel van gevoelige gebouwen wordt beperkt en dat er kan worden opgetreden als dit niet gebeurt. Binnen tien weken moet dit gebeuren. Het is slechts een formaliteit: nadat dit is gebeurd, is alles akkoord.

Windpark Bovenwind bestaat uit drie molens en komt op de locatie tussen de J.J. Gorterlaan en de Bovenweg. Het was de bedoeling dat de windmolens in 2021 zouden draaien. Dit wordt in de huidige planning 2022. De rechtsgang zorgde voor vertraging.

POSITIE COÖPERATIE CRUCIAAL

‘Wij Duurzaam Staphorst’ heeft zich terdege voorbereid op deze tender. Zoals de coöperatie in haar Windplan ‘[Samen voor de Wind](#)’ uitlegt:

“De coöperatie is jong maar de deelnemers van de coöperatie zijn ervaren. Ervaren in de realisatie van complexe projecten, multidisciplinair samengesteld (proces, financieel, ondernemend) en gedreven. Vanuit de wens om het project niet alleen voor maar ook door Staphorst te realiseren is ook samenwerking opgezocht met andere organisaties in de gemeente die een belangrijke plek in de maatschappij hebben, de visie van de coöperatie onderschrijven en in de eigen ambities duurzaam willen zijn. ‘Wij Duurzaam Staphorst’ wil een sleutelspeler zijn binnen de eigen gemeente om daarmee een positie in te nemen bij het stimuleren van lokale en duurzame initiatieven. De coöperatie is in gesprek geraakt met het Waterschap Drents Overijsselse Delta. De coöperatie en het waterschap hebben na de informatieavond van de gemeente op 8 februari 2018 met elkaar vastgesteld samen te willen werken voor een gezamenlijk windplan. Dit is vastgelegd in een intentieovereenkomst. Beide organisaties hebben ambities ten aanzien van duurzame energie, voelen zich betrokken bij de lokale bevolking, hebben elkaar gevonden in een effectieve en efficiënte samenwerking en zijn bereid elkaars expertise te delen. De samenwerking heeft onder meer deskundigen van energieadviesbureau Pondera Consult en landschapsbureau Veenenbosch & Bosch ingeschakeld voor ondersteuning bij het opstellen van het plan. Op deze wijze is een plan vanuit een lokaal initiatief opgesteld waardoor met windenergie in Staphorst een proces in gang gezet wordt gericht op coöperatieve ontwikkeling van de energietransitie, op een professionele wijze die tevens een waarborg is voor tijdige realisatie. Het algemeen bestuur van het waterschap heeft in januari 2017 als doel gesteld om te streven naar energieneutraal in 2025.

Dat houdt grofweg in dat het waterschap evenveel elektriciteit opwekt als dat het verbruikt. Een belangrijke randvoorwaarde daarbij is om dit te realiseren in nauwe verbinding met de omgeving en met geschikte partners. De duurzaamheidsdoelstelling van het waterschap is in lijn met de 100% coöperatieve gedachte voor Staphorst. Wanneer de gemeente Staphorst dit initiatief honoreert en laat uitwerken, zullen de coöperatie en het waterschap de samenwerking voor het vervolg van het project in een samenwerkingsovereenkomst vastleggen: Samen voor de wind.”

Dit aanbod, op uitnodiging van de gemeente en passend in het provinciale kader, heeft dus tot succes geleid. Ze is tot stand gekomen op basis van een gedurfde en professionele inzet waarbij sterke partners (o.a. het Waterschap) betrokken zijn. Achter de coulissen van een dergelijk project bereiden overheid en maatschappelijk initiatief zich dus degelijk voor. Ook met steun van ervaren adviesbureaus.

NAAR EEN GELIJK SPEELVELD

Naast de juiste juridische stappen en degelijk uitgewerkte en democratisch gesteunde uitgangspunten is het proces van samenwerking van groot belang. Daarin is het in veel gevallen het speelveld bij aanvang niet gelijk. Grote ontwikkelaars en investeerders hebben in veel gevallen een heel aantal projecten onderhanden, kunnen risico's spreiden en ervaren experts invliegen. Vaak hebben ze, bijvoorbeeld in zoekgebieden voor zon- en windenergie al afspraken met grondeigenaren. Ze hebben, zoals we dat noemen, al stevige 'posities' ingenomen.

In een [rapportage voor de regio Hart van Brabant](#) beschrijft de Rebel-groep daarom de drie belangrijkste uitdagingen:

“Om als energiecoöperatie vanaf de start van de ontwikkelfase gelijkwaardig samen te werken met andere partijen, dienen de volgende uitdagingen te worden geadresseerd:

- 1. Inbreng van kennis & competenties vanuit de coöperatie gegeven de rol die zij in het project willen/kunnen spelen en continuïteit hierin;*
- 2. Voldoende kapitaal om de ontwikkelfase te doorlopen. Hier wordt het bouwrecht verkregen, waarmee binnen het project de meeste waarde wordt toegevoegd. Deze waardesprong wordt geborgd door voldoende kapitaal beschikbaar te hebben;*
- 3. Voldoende kapitaal bij financial close om aansprakelijk vermogen in project in te brengen.*

In de praktijk zal het ook zo zijn dat er initiatiefnemers zijn die al een bestaande grondpositie hebben en een project al aan het ontwikkelen zijn. Ook in deze projecten dient de gemeente zich in te spannen de 50% lokaal eigendom te borgen. Wanneer vanuit de initiatiefnemers wordt aangeboden dat energiecoöperaties kunnen bijdragen is het onverminderd van belang om bovenstaande op orde te hebben. Dit zorgt ervoor dat een energiecoöperatie vanuit de toegevoegde waarde die ze voor het project heeft gesprekspartner wordt, vanuit een positie waarin dit geloofwaardig kan worden neergezet.”

GEZAMENLIJKE VOORVERKENNING

Analyses als die van de regio Hart van Brabant laten zien hoe belangrijk een gezamenlijke voorverkenning is om vanuit die informatie de maatschappelijke tender zo vorm te geven dat de lokale energiegemeenschappen ook positie hebben om

volwaardig deel te nemen. En uiteraard zijn er dan ook veel regio's waar die coöperatie nog niet of nauwelijks van de grond is gekomen of een bestaande coöperatie zich vooral richt op kleinere projecten, zoals een postcoderoos-project voor een beperkt aantal deelnemers.

Om dat op te vangen organiseert de sector van energie-coöperaties zich steeds beter. De landelijke koepel [Energie Samen](#) bundelt de noodzakelijke kennis terwijl in veel provincies en regio's de samenwerking tussen coöperaties steeds beter vorm krijgt. Landelijk is er een [ontwikkelfonds voor energie-coöperaties](#) beschikbaar terwijl ook veel provincies en regio's dergelijke ontwikkelfondsen kennen. Energie-coöperaties met ervaring delen met liefde (kennisdeling is één van de coöperatieve principes) hun kennis. Dat betekent wel dat een gemeente in de voorfase (voor of tijdens de marktconsultatie) hierin een rol heeft. Zo kan ze ook aansluiten bij de kracht van de lokale coöperatie door de tranches waarin de markt wordt uitgenodigd beperkt te houden en goed in tijd te spreiden.

Wat dit voorbeeld laat zien is dat, naast de vorm van de maatschappelijke tender, het goed is als de gemeente samen met haar maatschappelijke initiatieven (energie-coöperaties) analyseert wat nodig is om een gelijk speelveld te bewerkstelligen en hierbij regionaal en/of nationaal de relevante kennis- en samenwerkingsstructuren bij te betrekken.

Bijlage 2

VEELGESTELDE VRAGEN

1. “Is het vaak niet zo dat een gemeente aangeeft waar wind/zon projecten terecht kunnen en dan gewoon afwacht of er particuliere partijen interesse hebben? De rol van de gemeente blijft dan toch beperkt tot vergunningverlener? En dan komt het fenomeen tender toch helemaal niet aan bod.”

Dat klopt: Bij de maatschappelijke tender pakt de gemeente dus een actieve rol die zich niet beperkt tot vergunningverlener maar ook zorg neemt voor de kwaliteit van het proces en daarin actief bijdraagt aan het borgen van maatschappelijke eisen (zoals lokaal eigendom/zeggenschap) in de besluitvorming en vergunningverlening.

2. “Stel dat we al een stevig beleid voor duurzame energie op land hebben, waar veel over lokaal eigendom en andere maatschappelijke eisen is geformuleerd is. Moeten we dan alsnog een uitgangspuntennotitie maken voor deze tender? Waarom marktconsultatie na vaststellen van beleid?”

Met stevig staand beleid is het veel makkelijker om tot een uitgangspuntennotitie te komen. Je nodigt immers partijen uit

om voor een specifieke tranche (lees: een zoekgebied of een bepaalde en gedefinieerde capaciteit zon/wind) in een gezamenlijke consultatie te gaan. De concept uitgangspuntennotitie kan verwijzen naar het beleid. Mogelijk hebben marktpartijen, binnen de kaders van het beleid, nog specifieke aanvullingen voor de bewuste tranche. Denk aan netstabiliteit of specifieke landschappelijke vragen (als het zoekgebied bekend is). Voor een tranche zou de uitgangspuntennotitie dus specifiekere kunnen worden dan de beleidsnotitie.

3. “Is jullie uitwerking getoetst aan de EU-richtlijnen voor openbaar aanbestedingsbeleid? Tegenwoordig kun je wel milieu en -zeer beperkt- sociale criteria meenemen, maar absoluut geen nabijheids-criteria.”

Nee, dat hoeft ook niet. Hoewel de term ‘maatschappelijke tender’ dat wel doet vermoeden is er geen sprake van een echte ‘aanbesteding’ als onderdeel van een inkoopproces. De aanpak volgt wél de tendermethodiek. Dus: een aantal helder geformaliseerde stappen en een transparant wegingskader

waarvoor partijen punten kunnen scoren, zodat de hoogst scorende partij ook de vergunning kan binnenhalen. Uiteraard kan de maatschappelijke tender wel via platforms als Tendersnet 'in de markt' worden gezet.

4. “Hoe ga je om met grondeigenaren? Die bezitten immers vaak de benodigde grond. Over hun hoofd heen bepalen lijkt me op z'n zachtst gezegd lastig.”

Grondeigenaren kunnen natuurlijk zelf een aantal keuzen maken. Door bijvoorbeeld niet mee te werken aan het beschikbaar stellen van grond. Maar eisen die in het vastgestelde beleid- en uitnodigingskader worden gesteld, zijn bepalend. Dan kan het dus ook gaan over gesocialiseerd grondbeleid, zodat ook de omgeving kan delen in het rendement van de grondtransactie. Daar zijn goede modellen voor. Het blijft zo dat maatschappelijke eisen een inspanningsverplichting zijn. Het is zaak de vervolgprocessen zo in te richten dat de kans op succes ook groot is. De kern van deze vorm van werken is om gezamenlijk tot een aanpak te komen. Die

komt dus ook in de tender aan bod en de aanpak met de grootste maatschappelijke meerwaarde komt door de tweede ronde. Grondeigenaren zullen dan aan boord moeten zijn.

5. “Hoe ga je ermee om als vanuit het gebied zelf al initiatief wordt genomen? Soms met lokale partners, soms met projectontwikkelaars.”

Het is verstandig om zo snel mogelijk te besluiten of duurzame energie in je gemeente langs deze route van de maatschappelijke tender wordt ontwikkeld en dat buiten de tranches die de gemeente openstelt (en waarvoor het proces geldt) geen ontwikkeling wordt toegestaan. Dat zal een raadsbesluit moeten zijn, zodat voor alle partijen helderheid en rust ontstaat. Dat kan dus betekenen dat lopende initiatieven zich zullen moeten aanpassen aan die nieuwe werkelijkheid.

6. “Zou een gemeentelijk energiebedrijf ook een inschrijvende partij kunnen zijn? En is dat dan zelfs niet iets om te promoten - aanvullend op het werken met bijvoorbeeld energiecoöperaties”

We gaan hier uit van de definitie ‘eigendom van de lokale omgeving’ die in de [Monitor Participatie Hernieuwbare Energie](#) op Land die in opdracht van het ministerie EZK is ontwikkeld: mede-eigendom van een collectief samenwerkingsverband van bewoners, lokale ondernemers, agrariërs of andere lokale partners in de omgeving van het project. Het gaat daarbij om eigendom van meerdere omwonenden en bedrijven uit de omgeving van de projectlocatie. Dit is ook de basis van de afspraken van Energie Samen, Natuur- en Milieufederaties, NWEA, Holland Solar en NVDE. Uitgangspunt is dat iedereen uit de lokale omgeving mee moet kunnen doen in het project. Met andere woorden: het gaat erom dat de lokale omgeving de kans krijgt mee te kunnen investeren en mede-eigenaar te worden. Bij een gemeentelijk energiebedrijf is dat niet automatisch aan de orde. Daar zal dan in moeten worden voorzien.

7. “Kan je ook een maatschappelijke tender vormgeven waarbij je de ruimtelijke en maatschappelijke criteria in één stap van selectie hanteert? In jullie aanpak zijn het nadrukkelijk twee volgtijdelijke stappen.”

Die twee stappen in de systematiek zijn essentieel. Want als gemeente kan je alleen maatschappelijke eisen stellen in de toekenning van de vergunning als er meerdere partijen om één vergunning concurreren (en er dus sprake is van schaarste). In dat geval mag je ook rechtmatig selecteren op de meest optimale borging van je maatschappelijke eisen. Doe je dat niet - en selecteer je een winnende partij in één stap - dan kán de verliezende partij bezwaar indienen als die selectie plaats vond op basis van maatschappelijke criteria (lees: criteria die ruimtelijk niet relevant zijn). Dat wordt bepaald in de wet ruimtelijke ordening.

8. “Met wie kan ik contact opnemen?”

Dat kan via info@geldersenergieakkoord.nl of rechtstreeks met één van de opstellers:

Arien Scholtens

EnergieSamenGelderland

arien@energiesamengelderland.nl

Thijs de la Court

Klimaatverbond Nederland

t.delacourt@klimaatverbond.nl

Pieter van der Ploeg

Gelders Energieakkoord

p.vanderploeg@geldersenergieakkoord.nl

GELDERS
ENERGIEAKKOORD

